

انجمن ایرانی تاریخ
The Iranian
Society of History

وقف و توسعه شهری تجربه ربع رشیدی

نویسنده:

دکتر سید امیر راه یوسفی فر
عضو هیئت علم دانشگاه تهران

نگارستان اندیشه

تهران - ۱۳۹۷

سرشناسه: یوسفی فر، شهرام، ۱۳۴۸ -
 عنوان و نام پدیدآور: وقف و توسعه شهری: تجربه ربع رشیدی /
 نویسنده شهرام یوسفی فر. تهران: نگارستان اندیشه، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۶۵ ص.
 شابک: 978-600-8273-92-9
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یادداشت: کتابنامه.
 موضوع: رشیدالدین فضل‌الله، ۶۴۸ - ۷۱۸ ق. ربع رشیدی -
 وقفنامه‌ها Rab' rashidi -- Edowment document ربع رشیدی --
 موقوفه‌ها Rab' rashidi -- Endowments وقف -- ایران - تاریخ
 History -- Iran -- Waqf موقوفه‌ها -- ایران - تاریخ
 History -- Iran -- Endowments ایران -- تاریخ -- ایلخانان، ۶۵۱
 ۵۶ - ۱۳۰۵ - ۱۲۵۳ - Ilkhanids, 1253 - 1305 Iran -- History --
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ و ۹ و ۱۰۳۰ / DSR
 رده بندی یونسکو: ۹۵۵/۰۶۳۷ شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۷-۵۱۹

وقف و توسعه شهری

تجربه ربع رشیدی

نویسنده: دکتر شهرام یوسفی فر
 عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
 ناشر: نگارستان اندیشه
 طراح جلد: سعید صحابی
 چاپ: اول، ۱۳۹۷
 تیراژ: ۵۰۰ نسخه
 قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان
 چاپ و صحافی: نسیم

نشانی ناشر: م. انقلاب، ابتدای خ آزادی، خ بهزاد، شماره ۲۹ واحد ۷
 تلفکس: ۶۶۴۳۵۴۲۳ - ۶۶۴۳۵۴۲۲
 info@rics.ir - www.cins.ir

فهرست مطالب

۹	 پیشگفتار
۱۱	 بخش اول: اشواق در توسعه شهری (تجربه ربع رشیدی)
۱۳	 مقدمه
۱۴	 ۱. مفهوم لغوی و اصطلاحی ربع
۱۴	 ۲. پیدایش ربع
۱۴	 ۱-۲. الگوی شهر ایرانی - اسلام - دوره ایلخانی
۱۵	 ۲-۲. آراء خواجه رشیدالدین فضل الله
۱۷	 ۳-۲. الگوی شنب غازان
۱۹	 ۳. روند تأسیس
۱۹	 ۱-۳. اهداف
۲۱	 ۲-۳. مکان‌یابی
۲۳	 ۳-۳. الگوی وقف
۲۴	 ۴-۳. وقف‌نامه
۲۶	 ۴. ساختار کالبدی
۲۶	 ۱-۴. مراحل ساخت
۲۷	 ۲-۴. شکل‌بندی
۲۸	 ۵. اجزاء کالبدی ربع
۲۸	 ۱-۵. ربع رشیدی
۲۹	 ۱-۱-۵. روضه و گنبد
۳۲	 ۲-۱-۵. دارالحفاظ
۳۵	 ۳-۱-۵. سرای متولی، ناظر، مشرف

۶ وقف و توسعه شهری تجربه ربع رشیدی

۳۷	۴-۱-۵. کتابخانه
۴۵	۵-۱-۵. مشاغل روضه
۴۶	۶-۱-۵. مساجد
۵۱	۷-۱-۵. بیت التعلیم
۵۱	۸-۱-۵. خانقاه
۵۵	۹-۱-۵. دارالضیافه
۵۹	۱۰-۱-۵. دارالشفاء
۶۹	۲-۱-۵. شهرستان
۷۲	۱-۲-۵. بازار
۷۳	۲-۱-۵. دارالضرب
۷۴	۱-۲-۵. آب انبارها
۷۴	۳-۵. باغ ها
۷۵	۳-۵. ریض
۷۵	۱-۳-۵. حمام ها
۷۶	۲-۳-۵. حمام ها
۷۶	۳-۳-۵. آب انبارها
۷۷	۴-۳-۵. کارگاه ها
۷۸	۵-۳-۵. آسیاها
۷۸	۶. الگوی اداره مجتمع ربع
۷۸	۱-۶. الگوی اداره
۷۹	۲-۶. تولید
۸۱	۳-۶. کارکنان
۸۳	۴-۶. مشاغل و حرف
۸۴	۷. تأسیسات و امور رفاهی شهری
۸۴	۱-۷. سازمان آموزشی ربع
۸۵	۲-۷. تأسیسات آب رسانی شهری
۸۷	۳-۷. امور روشنایی
۸۸	۴-۷. امور نظافت و بهداشتی
۸۹	۵-۷. تأمین اجتماعی

۹۰	 محله‌های مسکونی ۷-۶
۹۴	 سازمان ربع ۸
۹۴	 ۸-۱. وقف، رقبات و درآمدهای ربع
۹۵	 ۸-۲. مصارف
۱۰۳	 ربع بعد از رشیدالدین
۱۰۸	 ۱۰. سرانجام
۱۰۹	 ۱۱. نقد ربع در اوضاع علمی زمانه
۱۱۱	 ۱۲. جمع، کنونی
۱۱۵	 ۱۳. کتاب‌شناسی
۱۲۳	بخش دوم: اخوی حمایت اجتماعی در ربع رشیدی
۱۳۲	 ۱. مدل حمایت اجتماعی در سده‌های میانه
۱۳۸	 ۲. ربع رشیدی: معیبات و ملاحظات استقرار جامعه مطلوب
۱۴۰	 ۳. حمایت‌های اجتماعی از سران و ودستان در ربع رشیدی
۱۴۱	 ۳-۱. آموزه‌ها و اصول و بنیان‌های برنامه حمایتی از فرودستان
۱۴۳	 ۳-۲. برنامه‌های حمایتی
۱۴۳	 • برنامه تامین حداقل خوراک مورد نیاز روزانه
۱۴۸	 • حمایت از گروه غلامان
۱۵۰	 • برنامه تامین بهداشت و سلامت جامعه
۱۵۱	 • سرپرستی بیوه زنان در موقوفه
۱۵۲	 • حمایت از دست مزد کارورزان
۱۵۲	 • حمایت از ایتم
۱۵۳	 • تامین آب رایگان
۱۵۳	 • تامین زمین جهت احداث خانه
۱۵۴	 • تامین نیازهای گروه‌های غربا
۱۵۶	 نتیجه‌گیری
۱۵۷	 کتاب‌شناسی

پیشگفتار

این کتابچه در باب تاریخ ربع رشیدی سال‌ها قبل تحریر شد. بر اساس توافقی که با دایره‌العارف زرگ اسلامی صورت گرفته بود، قرار شد نویسنده، مدخل ربع رشیدی را بر اساس دایره‌المعارف پژوهش و در قالب یک مدخل دایره‌المعارفی تدوین کند. البته کار پژوهش طبق روالی که در این امور معمول است به طول کشید. در نهایت در سال ۱۳۹۴ متن مدخل تدوین و برای آن مرکز ارسال شد. تا اکنون که سال ۱۳۹۷ است هیچ خبری از سرانجام آن نوشته ندارم. به هر حال بعد از سه سال به آن امر می‌گذرد به نظر قدری از تازگی کار کاسته شده است. از این رو تصمیم گزیدم به نوعی آن کوششی که برای تحقیق در یکی از مهم‌ترین موارد شهرسازی ایرانیان در زمانه مغولان انجام شده بود را به طور موقت حفظ کنم. یک بار در نسخ معدودی از این اثر بود. به هر حال در دوره‌ای که همه امور سرعت دارد ممکن است در این باب توجه به زمان تدوین این متن از نظر برخی دور بماند.

اگر قرار بود این کار به عنوان کتابی تحقیقی منتشر شود باید از قالب مدخل خارج شده و بر وجه تحلیلی مباحث افزوده می‌شد. این کار مد نظر نبود. اگر روزی چنین فرصتی دست دهد شبیه به کاری که در باب حمایت از فردوستان در ربع رشیدی انجام دادم، را ارایه می‌کنم. در هر حال بنا بر این است که متن حاضر به شکل کنونی حفظ شود تا در آینده‌ای نزدیک سرنوشت

آن مدخل روشن شود. اگر نتیجه‌ای در سال‌های آتی حاصل نشد این کار را با وصفی که اشاره شد، برای نشر عمومی آماده خواهم کرد. در متن حاضر برخی طالب افزوده و یک پژوهش جدید در باب «حمایت اجتماعی در ربع رشیدی» افزوده شد.

شهرام یوسفی‌فر

تهران - مرداد ۱۳۹۷